

Segnap

titkai

Régi emlékek

Pest-Budáról

Három hiján ötszázestendős fővárosunk első figyelemreméltó leírása.

A Szentföldről jövet ugyanis 1433-ban Magyarországon át tért vissza burgundi hazájába Bertrandon de la Brocquière lovag, Vieux-Chateau ura, Jó Fülöp fejedelem tanácsosa és főkonyhamestere és miután lelkiismeretesen előrebocsátja, hogy Belgrádtól Pancsován, Beeskereken, Bescsén és Szegeden át Budáig hét napig tartott az útja, ezeket írja Magyarország fővárosáról:

— Buda hosszasan elnyúló hegyen fekszik. Kelet felé a Duna folyik, nyugati oldalán völgy terül el, délen nagy palota emelkedik, amely a város felett uralkodik, e palotát Zsigmond császár kezdte építtetni, befejezése után nagyszerű és erős leend. Ezen az oldalon, de a falakon kívül, igen szép meleg fürdők vannak, a keleti oldalon a Duna mentén is van néhány, ezek azonban nem érnek annyit, mint a többi.

— Buda környéke rendkívül kies, a föld bőven szolgáltat mindenféle élelmiszert, különösen kitünő a fehér bor, amely tűzességét a számos meleg forrástól és az azokban lévő kéntől kapja. A várostól egy mérföldnyire látható *Remete Szent Pál* teljes épségben lévő holtteste.

— Pesten — folytatja Bertrandon lovag — hat vagy nyolc francia családot találtam, akik a császár megbízásából palotájával szemben, egy nagy torony építésébe fogtak a Dunaparton. Az volt a szándéka, hogy a Dunán keresztül óriási láncot huzat, amely az egész fo-

lyamot elzárta volna. Ugylátszik, az *Ecluse* várkastély mellett épült burgundi tornyot akarja utánozni, tervét azonban kivihetetlennek tartom, mivel a folyam

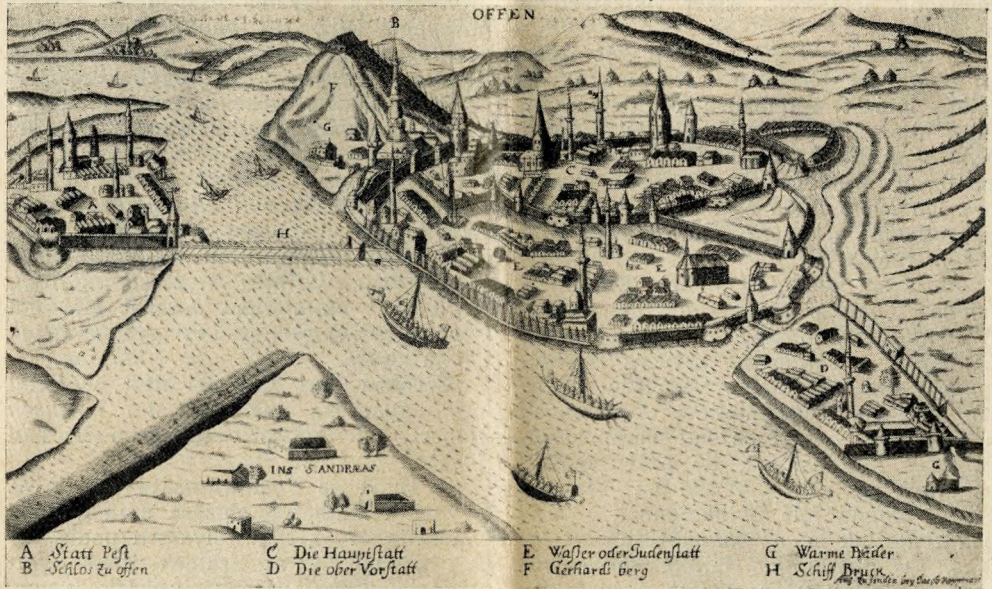
Buda a török időkben, észak (kb. a Rózsadomb) felől

roppant széles. Kíváncsi lévén reá, meg-szemléltém a tornyot, körülbelül három lándzsányi magas volt. Környöskörül igen sok faragott kő hevert, azonban az egész munka abbamaradt, mivel az első kőművesek, akik belefogtak, elhal-tak, akik pedig életben maradtak, nem tudták folytatni — legalább így be-szélük.

Közel hetven évvel későbbi, 1502-ből való, Budának egy másik francia leírása. Bretagnei Anna francia királyné egyik heroldja, aki II. Ulászló feleségének koronázásáról számol be, a következőket jegyzi meg róla:

— Buda lapos hegyen fekszik, mint egy félmérföldnyire gyönyörű szőlőhe-

jegyzi róla, hogy hajdan külvárosaiban is volt sok szép épület, amelyekben a magyar királyok és főurak tartózkodtak, ma — tudniillik 1591-ben — azonban csak romok láthatók, ami pedig még fennmaradt, vagy némileg lakható, kasszárnyákul szolgál. Az ittlakó katonák alig kapják meg mindennapi szükségletü-

Buda a 18. században. (A térképrajzoló a Margitszigetet tévesen a szentendrei szigetnek jelölte meg)

gyek láthatók. A város és a vár alatt, a falakon kívül a Dunáig szintén van egy város, amelyben a kézművesek és kereskedők laknak, akik a folyón szállított árukkal kereskednek. A tulsó parton fekszik Pest városa, amely Budánál sokkal szélesebb. Itt szokták lerakni az Erdélyből és egyéb fejedelemségekből érkező árukat. Pest környéke több mint ötven mérföldnyire róna. E síkságot gyakran elárasztja a Duna, amely igen széles, mély és hosszú folyó. Buda házáit az ittlakó németek, firenzeiek, veleneciek stb. olasz modorban építették. A várpalota a lehető legszebb fejedelmi lak; szépségét az elragadó fekvés még jobban növeli.

Francia barátaink leírásától merőben eltér az a kép, amelyet Wratisslaw báró fest Budáról, igaz, hogy ő már a török uralmat nyögő várost ismerte meg. 1591 októberében fordul meg Budán, meg-

ket, ennél fogva olyan szegények, hogy otthon nincs mit őrizniök; ha a tető valamelyik részén átcsurog a víz, akkor a ház másik részébe hurcolkodnak át, ahol még egy ideig szárazon fehetnek.

Meglátogatták Wratisslawék a budai református imaházat is, amely mellett magas torony áll. A harangokig százötven lépcsőn kell felmenni, a harangozás azonban tilos. A tornyon óramű is van. Ez volt az első és utolsó, amelyet Wratisslaw a török birodalomban látott. Valamelyik délután a budai várat is megszemléltek. Kiemeli Mátyás király palotájának látnivalóit, így azt a termet, ahol hajdan a *Corvina*-könyvtár volt elhelyezve, itt látható lefestve az egész égboltozat az égi testekkel és azok pályájával. A könyvtár mellett van a terem, ahol hajdan Magyarország uralkodói laktak; ezt igen szép festmények és szőnyegek borítják, ugyanitt drága

szőnyegekkel borított trónus is látható. Ezen szokott a pasa ülni, midőn tanácsgyűlések tartása végett a palotába jön. Lementek még Wratislawék a Dunához is és a hidon áthaladva, Pestre jutottak. Ezt a várost — írja — szintén megtekintettük. Itt igen sok török és keresztény kereskedőt, de csupa rossz épületet láttunk, mivel tehát itt semmi egyéb teendőnk nem volt, ismét visszatértünk hajóinkhoz.

A hollandus *Tollius* Jakab két izben is felkereste hazánkat. Utazásait barátaihoz intézett levelekben örökítette meg; első utján, 1660-ban megfordult *Zrinyi* Miklós grófnál Csáktornyan is. Itt közelebbről második utja érdekel, amelynek leírásából Buda és Pest 1687-i, vagyis közvetlenül a visszavétel utáni képét rekonstruálhatjuk.

— Három nap alatt — írja *Tollius* — minden nevezetességet megtekintettem. A hajdan oly büszke és pompás várat és várost a rettenetes ágyuzás romhalmazzá lőtte, az egész városban egyetlen ép házat sem találtam. A városnak a vár felé eső része két uccából áll. A falak régidivatuk, de azért erősek, az árkok mélyek. A három várkapu egyike Obuda felé nyílik, ennek közelében rontottak be az összelövedőzött falakon a császáriak. Hajdan két külvárosa is diszitette a várost, még pedig mindkét oldalról. A székesfehérvári oldalon elterült külvárosnak ma már nyoma sincs, a Duna melletti nagy külvárosban azonban néhány házat már kezdenek kijavítani és ujjaépíteni.

A romok közt és a pincékben görög vallásu, műveletlen, durva és visszataszító rákok lagnak, akiknek főfoglalkozása a vízfordás, mivel a várban lévő kutak a törökök által betömettek, vagy pedig a romok által bedugultak. Megjegyzi még *Tollius*, hogy Budára magyar embernek nem szabad lábát betennie, a rákoknak azonban, különösen pedig az asszonyoknak meg volt a ki- és bejárás engedve. A dunahid ötvenhét hajóból áll és körülbelül tizezer láb hosszú. Pest négyszög alakú és középszerű város; jóllehet a tavalyi ostrom alatt szintén igen sokat szenvedett, mindinkább helyreáll és lakossága is jobban szaporodik, mint Budáé, mivel síkságon terül el, tehát a Duna kihasználásával előnyösebb helyzettel bír.

Éppen harminc évvel *Tollius* után,

1717-ben fordul meg Budán *Wortleyne Montagu* Mária; férjét, aki követnek ment Konstantinápolyba, kísérte és utjáról részletes levelekben számol be angliai hozzátartozóinak. Neki is szemet szur a rácváros számos apró háza, jobban mondva kunyhója. A királyi palota, noha lett volna rá idő és alkalom bőven, még most is teljesen rom, az 1686-i bevétel óta ugyanis csupán az erődítményeket állították helyre. Lényegtelen megjegyzéseinél jóval érdekesebb *Lady Wortley* megjegyzése, hogy a magyar hölgyek sokkal szebbek, mint az ausztriaiak. Az összes bécsi szépségek Magyarországról kerülnek ki. A magyar nők általában szép testalkatúak és igen illedelmesen öltözködnek. Leír például egyet *Wortleyne*, aki vörös bársonyruhát visel, amely nagyszerűen simul testéhez. A ruhaujjak szintén feszesen szorítják a karokat és a ruha derekát elől két sor arany-, gyöngy- és gyémántgomb tartja össze.

Merőben más szemmel nézi hazánkat egy ugyancsak angol turista, *Townson* Róbert, aki 1793-ban járta be Bécsből jövet a fővárost.

— Buda és Pest városát — írja — egynek tekinthetjük, hiszen csak a Duna választja el őket, a folyamom pedig derek hajóhid visz át. Pestnek tizenhatezer, Budának pedig huszoneg ezer lakosa van. A legszebb köz- és magánépületek Pesten és a budai várban vannak. A királyi palota terjedelmes és pompás épületsorozat. A jelenleg kaszárnyának használt »rokkantak palotája« óriási terjedelme dacára igen szép és célszerűen berendezett épület, közönségesen négyezer emberre van szánva, szükség esetén azonban kétszer annyit is befogad.

— A kórházakról semmi jót nem mondhatok. Az egyetemi kórház ugyan kifogástalan, itt azonban csak tizenkét-tizenöt személyre van hely. A városi, vagyis polgári kórház, azt hiszem, a legrosszabb egész Európában. Ha nem láttam volna, nem hinném el, hogy ilyen is van ebben a városban.

Jóval kedvezőbb *Tounson* véleménye az egyetemről és annak gyűjteményeiről, különösen a természetrajzi muzeumot emeli ki és Európának legkitűnőbb intézményei közé sorolja. Az egyetemi könyvtárat annak ellenére, hogy igen szép és tágas csarnokban van elhelyezve és hogy a közönség számára könnyeb-

ben hozzáférhető, mint a legtöbb nyilvános könyvtár, mégis kevesen látogatják.

Megemlékezik turistánk a főváros két színházáról is. Az egyik Budán van — írja — ez hajdan templom volt és *József* császár alakíttatta át erre a célra. A pesti színház igen kicsi, színpada nyomorult, diszletei még silányabbak. Mindkettőben közönségesen németül játszanak, azonban néhány év óta egy-két darabot magyar nyelven is előadnak bennük.

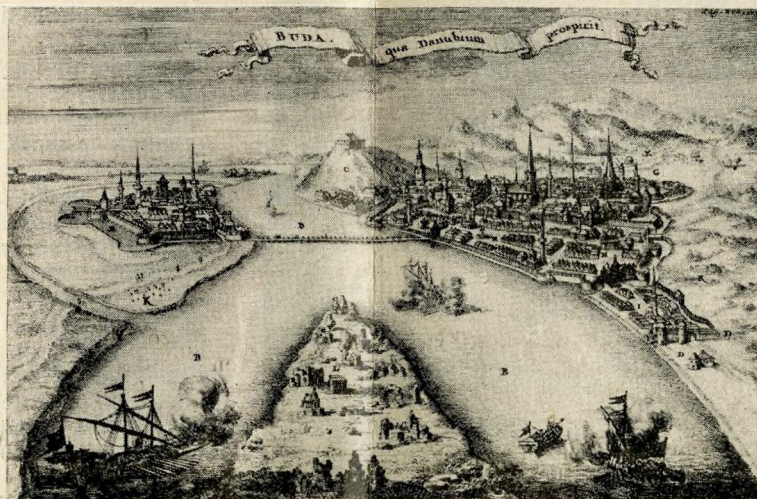
— Kávéházakban — olvassuk — nincs hiány. A hid átellenében lévőnek azt hiszem, nincs párja Európában. Igen tágas és gyönyörűen földszitett nagy biliárdtermén kívül van még egy biliárdterme a nemdohányzók számára. Kéthárom társalgója szintén igen diszes, notabene kifogástalan ebédet lehet bennük kapni. A szárazföldi szokás szerint (!) minden rangosztály és mindkét nem együtt található, a puderoskabátos fodrász és a vén kofa ép úgy eljön ide kávézni, mint a gróf vagy báró likőrözni.

Pesten érte Townsont valamelyik hires, nyolc-tíz napig tartó vásár is. Bécsből ilyenkor sok kereskedő jön le és egész boltokat hoz magával. A vásár legfőbb cikkei azonban ló, ökör, juh és egyéb háziállatok. Ezenkívül dohány, amelynek legkiválóbb válfajai, a szegedi, a pécsi és a debrői. Megtudjuk még *Townsont* leírásából, hogy Urnapján nagy körmenet volt, amelyben kiváltképpen a kü-

lönböző céhek vettek részt, a németek közönséges ruhát viseltek, a magyarok pedig nemzeti viseletükben jelentek meg, utóbbiaknak nemcsak szebb ruházatauk van, hanem már magában véve is csinosabb emberek, azonban hasonlithatatlanul kevesebben voltak. Megjegyzi még tudósítónk, hogy a magyar nemzeti viselet nagyon drága. Maga a kőcsagtollbokréta gyakran néhány guineába kerül.

Kuriózumképpen idefogjuk még azt, amit Townson a szomoruemlékü pesti Neugebäude-ről ír. Ugyancsak a pesti oldalon — olvassuk — még pedig a Dunához közel óriási terjedelmű épület emelkedik, amelyet a magyarok letűnt szabadságuk sirkövének tekintenek. Legközségesebben magyar *Bastille*-nak nevezik. *József* császár utálatos és gyűlöletes uralkodása alatt épült, még pedig a magyar szabadság elnyomására. Céljának és rendeltetésének mivoltát kétségtelenül bizonyítják a kicsiny és szűk szobák. *József* császár ugyanis előre tudta, hogy ujtásai nagy elégületlenséget fognak előidézni, tehát már idejekorán gondoskodott állambörtönről. Azóta ugyan kiderült, hogy a kalapos király nem állambörtönnek szánta a Neugebäudét, Townson sejtelve mindazonáltal ötvenhat év mulva bizony valóra vált. A Neugebäude emlékéhez annyi, ha nem több könnyű és vér tapad, mint a párizsi Bastille-éhoz.

Hajós Antal

Pestbuda a 17. század végén. (A pesti oldalon tisztán látszik az egykori holt Dunaág)